

Mikkel Dehlholm og Ove K. Pedersen

Succes eller fiasko? – Et komparativt blik på den danske konkurrence- stat

Artiklen belyser den danske konkurrencestat sammenlignet med andre vestlige lande. I analysen fokuseres på fire dimensioner: 1. Ulighed, fattigdom og skat, 2. Social mobilitet, 3. Økonomisk vækst, konkurrenceevne og økonomisk holdbarhed, og 4. Beskæftigelse, arbejdsløshed og arbejdsmarkedspolitik. Sideløbende analyseres sammenhænge mellem dimensionerne, eksempelvis ligheds betydning for social mobilitet, vækst mv. På baggrund af den komparative analyse argumenterer vi for, at Danmark overordnet set kan karakteriseres som en universalistisk konkurrencestat med en lav grad af ulighed (om end den er steget) og fattigdom kombineret med en konkurrencedygtig og holdbar økonomi, der fastholder den traditionelle velfærdsstats fokus på social sikring og lige adgang til velfærdsservice, om end reformer af dagpenge og kontanthjælp har mindsket graden af sikring i forbindelse med arbejdsløshed. Som den største udfordring for den danske konkurrencestat peger vi på, at Danmark på trods af et stærkt fokus på området stadig er udfordret af, at erhvervsdeltagelsen blandt 25-54 årige mænd er væsentligt lavere, end den var før 1973 og end i de lande, der klarer sig bedst på dette parameter (Schweiz, Japan, Island). På denne baggrund diskuteres, hvad der skal til for at øge beskæftigelsesfrekvensen.

Søgeord: Konkurrencestat, velfærdsstat, velfærd, ulighed, social mobilitet, beskæftigelse, arbejdsløshed

Indledning

Siden den langvarige økonomiske krise, som de rige vestlige demokratier gennemgik efter 1973, har landene ændret deres velfærdsstater. De traditionelle velfærdsstater søgte (i varierende grad og på forskellig vis) at beskytte individer og familier imod risici forbundet med markedsøkonomiers iboende ustabilitet (f.eks. ifm. arbejdsløshed) og stille velfærdsservice til rådighed med det formål at fremme lighed og social mobilitet. Nu søger regeringer i stigende grad at skabe komparative fordele for den nationale økonomi ved at reformere eller tilbagerulle velfærdsstaterne. Det er denne udvikling, konkurrencestatsbegrebet forholder sig til. I denne artikel stiller vi spørgsmålet om, hvordan den danske konkurrencestat tager sig ud i et komparativt perspektiv, på hvilke områder den er en succes, og hvad de væsentligste udfordringer består i.

Som det vil fremgå nedenfor mener vi ikke, at begrebet konkurrencestat skal forstås i ental, men derimod som en flerhed af forskellige politisk-økonomiske formationer, der har det til fælles, at de skal ses som svar på to væsentlige forandringer i betingelserne for at drive en velfærdsstat, nemlig 1. Den øgede økonomiske globalisering, og 2. den økonomiske krise, som de vestlige økonomier gennemgik i 1970'erne, og som blev enden på den keynesianske samfundsøkonomiske forestillings dominans. Det er således et selvstændigt mål for artiklen at skabe større klarhed omkring begrebet konkurrencestat, som ofte misforstås og eksempelvis sammenblandes med begrebet neoliberalisme. På denne baggrund bidrager artiklen med en komparativ funderet karakteristik af den danske konkurrencestat inklusive en vurdering af, om den har været succesfuld i forhold til at skabe vækst, øge konkurrenceevnen og beskæftigelsen, samt i forhold til at fastholde de væsentligste mål for den socialdemokratiske velfærdsstat, som den danske konkurrencestat er en videudvikling af: lighed, social mobilitet og fattigdomsbekæmpelse.

I den offentlige debat om konkurrencestatsbegrebet og globaliseringen optræder to yderpositioner, som efter vores opfattelse bør undgås: Den første er den radikale afvisning af politisk nødvendighed, eller den naive tro på, at nationale aktører kan ignorere ændringer i den internationale arbejdsdeling og (geo-)politiske magtfordeling. Der er ingen komparativ forskning, der konkluderer, at de sidste mange års internationale ændringer er uden betydning for national velstand og fordelingen af velfærd. Tværtimod konkluderes, at de internationale omgivelser i dag har større betydning for de nationale befolkningers velfærd end tidligere (Berger & Dore 1996; Hirst & Thompson 1999; Findlay & O'Rourke 2007: 473-547; Eichengreen 2007; Streeck 2009). Den anden faldgrube er afvisningen af »politikens nødvendighed«, eller den ligeså naive tro på, at nationale aktører er tvunget af de internationale omgivelser til at træffe bestemte beslutninger, og at de internationale forandringer derfor dikterer de nationale. Der er ingen komparativ forskning, der konkluderer, at nationale institutioner er uden indflydelse på, hvilke nationale reformstra-

	<p>Mikkel Dehlholm</p> <p>Ph.d. studerende, Institut for Sociologi, Københavns Universi- tet. Skriver ph.d. om den kinesiske politiske økonomi og spirende velfærdsstat</p> <p>E-mail: md@soc.ku.dk</p>		<p>Ove K. Pedersen</p> <p>Professor, dr.phil., Department of Busi- ness and Politics, CBS, professor i komparativ politisk økonomi</p> <p>E-mail: op.dbp@cbs.dk</p>
---	--	---	--

tegie der udvikles, eller på de internationale traktater og aftaler, der sætter rammer for nationale politikker. Tværtimod har nationalstaterne fået flere redskaber til at øve indflydelse nationalt, samtidig med at mulighederne for at påvirke den måde, den globale økonomi fungerer på, er vokset. I forhold til tiden fra 1860 til 1945 er antallet af internationale organisationer samt bi- og multilaterale handels- og andre aftaler således eksploderet med det resultat, at de nationale regeringer har fået flere arenaer til udøvelse af indflydelse og større indflydelse på rammerne for den internationale økonomi end tidligere (Fligstein 2001; Duina 2006; Judt 2005).

En tredje udbredt misforståelse er sammenblandingen af begreberne »konkurrencestat« og »neo-liberalisme«. Begrebet neo-liberalisme refererer til den ideologiske strømning, der opstod i 1930'erne i en kritik af datidens planorienterede »ismer« (nazisme, fascisme, kommunisme og socialisme) og senere blev revitaliseret under Reagan og Thatcher i 1980'erne i en kritik af de vestlige blandingsøkonomier og efterkrigstidens korporative samspil mellem stat og arbejdsmarkedsorganisationer (Jobert 1994; Streeck & Yamahura 2001; Mirowski & Plehwe 2009). I 1980'erne startede et opgør med efterkrigstidens velfærdsstater, og der udvikledes politiske programmer, der lagde vægt på skattelettelse, deregulering, selvforsørgelse, og stækning af de nationale fagbevægelser (Swank 2002; Harvey 2005; Audier 2012; Kotz 2015). Konkurrencestatens fremkomst kan også spores til 1980'erne, men er ikke i alle lande knyttet til neo-liberalismens fremmarch.

I nogle lande har neo-liberalisme i perioder været et dominerende program for opbygning af, hvad vi kalder et konkurrencesamfund. Det gælder f.eks. USA under Reagan i 1980'erne og sidenhen i perioder under Clinton, men også i Storbritannien under Thatcher og Blair (Mudge 2008; Plehwe 2009: 1-42; Campbell & Pedersen 2014: 299-303). I andre lande, navnlig Tyskland, har såkaldt ordoliberalisme givet anledning til etablering af et todelt velfærdssystem, hvor dele af arbejdsmarkedet er underlagt kollektive overenskomster, der muliggør opsparring til egne velfærdsgoder (f.eks. pensioner), mens andre dele dækkes af skattefinansierede goder, dog på et lavere niveau og med mindre sikkerhed (om ordo- og neoliberalisme, Cerny 2016). Det gælder f.eks. Tyskland under Schröder i 1990'erne, og sidenhen (men i mindre

grad) under Merkel (Ptak 2009: 68-97; Thelen 2014; Campbell & Pedersen 2014: 307-11). I endnu andre lande har en nordisk velfærdsliberalisme ligget til grund for udviklingen af en fortsat universalistisk velfærdsstat med vægt på skattefinansieret velfærdsservices med universel adgang og målrettede sociale ydelser bestemt af tilknytning til arbejdsmarkedet (Swank 2002: 122-60; Campbell & Pedersen 2014: 311-16; Kenworthy 2017). Ved sammenligning er Danmark et af de lande, der er mindst påvirket af neo- eller ordoliberal idéer og længst har fastholdt en traditionel kombination af socialdemokratisme og socialliberalisme (Campbell & Pedersen 2014: 311-16). Begrebet konkurrencestat er således bredere end neoliberalisme og dækker over flere forskellige politiske programmer for tilpasning til globaliseringen.¹

Begrebet konkurrencestat har en lang historie, helt tilbage til 1930'erne. Det indgik endda i den samfundsmæssige debat i 1970'erne, bl.a. anvendt af forfatteren og filosofen Villy Sørensen (Sørensen 1973; se også Øhrgaard 2017; Kjældgaard 2018). Fra 1980'erne blev begrebet udviklet i forbindelse med komparativ forskning om skiftet fra fordisme til post-fordisme efter 1970'ernes økonomiske og ideologiske krise (Jessop, Nielsen & Pedersen 1991; Jessop, Kastendiek, Nielsen & Pedersen 1991; Jessop 1994a, 1994b, 2002, 2008; se også Cerny 1997, 2006, 2010). Det skete sideløbende med udviklingen af andre begreber på et andet teoretisk grundlag. Fra 1990'erne introduceres begreber som »Den regulerende stat« (»The Regulatory State«, Majone 1994), »Den rammesættende stat« (»The Enabling State«, Gilbert & Gilbert 1989), »Den aktive stat«, (»The Active State« (Det Europæiske Råd 2000), og senere »Den sociale investerings stat« (»The Social Investment State«, Giddens 1998; Lister 2004; Morel, Palier & Palme 2012).

Alle er kendetegnet ved at diskutere de forandringer, der sker i de nationale velfærdsstater fra 1980'erne og igennem 90'erne, og indgår som sådan i en omfattende debat om samme (se gennemgang Pedersen 2011, kap. 1-2). De adskiller sig dog også teoretisk og metodisk, men især ved, hvorvidt de indgår i en videnskabelig debat om forandringer, eller er inddraget i en mere politisk-ideologisk om samme. Flere af begreberne er oprindeligt præsenteret af internationale organisationer (det gælder »Den aktive Stat« af Det Europæiske Råd i EU, se Pedersen 2011; og »Den Sociale Investerings Stat« af OECD, se Lister 2004).

Med begrebet konkurrencestat forstår vi en stat, der konkurrerer med andre stater om at skabe gunstige rammebetingelser for virksomheders konkurrencedygtighed; og gør det i en situation, hvor den internationale konkurrence foregår mere globalt og med færre grænser end tidligere (Pedersen 2010, 2011, 2013). Begrebet konkurrencestat tager på den måde udgangspunkt i de ændringer, der er sket i den internationale arbejdsdeling og magtfordeling siden 1970'erne. Af samme grund tales der om et skifte fra efterkrigstidens »post-war-settlement« i retning af nutidens »settlement for globalisation« (Pedersen 2013: 282). Herved understreges, at det var de internationale politiske

og økonomiske omgivelser, der efter 2. verdenskrig skabte forudsætningerne for de vestlige velfærdsstater, ligesom det nu er ændringer i den internationale økonomi og magtbalance, der skaber betingelser for, at de nationale velfærdsstater reformeres, og der udvikles konkurrencestater. Konkurrencestatsbegrebet afspejler således også, at det er blevet vanskeligere at forholde sig til »velfærd« som et primært nationalt anliggende. Tilsvarende afspejler det, at det er blevet vanskeligere at forholde sig til velfærdsstater og økonomiske institutioner som adskilte størrelser.

Pointen er overordnet denne: At der er sket nationale såvel som internationale ændringer i betingelserne for at drive velfærdsstat, men samtidig at betingelserne ikke har ført til konvergens i valg af nationale strategier for tilpasning. I Østeuropa har udviklingen ført til opløsning af de statssocialistiske velfærdsstater (Pedersen, Ronit & Hausner 1995), men der er introduceret nye former i flere tilfælde radikalt anderledes velfærdsstater (Potucek 2009; Cerami & Vanhuysse 2009; Polese, Morris, Kovács & Ida Harboe 2014); i England og USA til en tilbagerulning (Pontusson 2005), i Tyskland og Holland til omstruktureringer, der har medført en todeling af arbejdsstyrken i forhold til løn, arbejdsforhold og velfærdsgoder (Thelen 2014), og i de nordiske lande til effektiviseringer, øget fokus på arbejdsudbud og medfølgende nedskæringer specifikt på arbejdsløshedsforsikringsområdet (Swank 2002; Pedersen 2010); alt samtidig med at opgavestrukturen i alle lande er ændret fra i hovedsagen at beskytte mod markedsrisici og international konkurrence til i stigende grad at fremme nationale konkurrencefordele og derigennem øge vækst og beskæftigelse.

Med denne definition af konkurrencestatsbegrebet distancerer vi os fra flere af de forskere, der tidligere har anvendt begrebet konkurrencestat (*competition state*). For forskere som Jessop (1994a, 1994b, 2002, 2011; Jessop, Nielsen & Pedersen 1991; Jessop, Kastendiek, Nielsen & Pedersen 1991) og Cerny (1997, 2006, 2010) forstås den makrohistoriske udviklingstendens kaldet økonomisk globalisering således som mere direkte bestemmende for nationalstaternes politiske udvikling. Jessop ser fremkomsten af konkurrencestaten som udtryk for en klassekamp fra oven, hvor den økonomiske globalisering er løftestang for en markedsgørelse og nedbrydelse af de velfærdsstater, der opbyggedes i efterkrigstiden. Groft sagt er den accelererende økonomiske globalisering og udviklingen af konkurrencestaten, for både Jessop og Cerny, to sider af samme historiske proces, som fører til konvergens mellem landene.²

Vi anser således debatten mellem tilhængere af et perspektiv, hvor kapitalismen forstås i flertalsform (Varieties of Capitalism, Hall & Soskice 2001) og det perspektiv, som navnlig Jessop (2011) er eksponent for, hvor kapitalismen forstås i entalsform, som et globalt system med lokale variationer (variegated capitalism), som ufrugtbar. Vi kan imidlertid lære noget afgørende af begge perspektiver: En empirisk analyse af forskelle mellem nationalstater leder, som eksempelvis Hall & Soskice har vist, til erkendelsen af, at der er

store forskelle mellem landenes politisk-økonomiske indretninger, og at den økonomiske globalisering generelt ikke har ført til konvergens (Gamble 2016). Omvendt er det langt hen ad vejen det samme pres, globaliseringen lægger på nationalstaterne, hvilket ikke er hovedfokus for den komparative forskning. Om vægten skal lægges på divergens eller konvergens bør imidlertid efter vores opfattelse adresseres som et empirisk spørgsmål.

Nedenfor analyseres den danske konkurrencestat i et komparativt perspektiv med fokus på følgende temaer: 1. Ulighed, fattigdom og skat 2. Social mobilitet, 3. Velstand, konkurrenceevne og økonomisk holdbarhed, og 4. Beskæftigelse, arbejdsløshed og arbejdsmarkedspolitik. Vi har navnlig fokus på beskæftigelse og arbejdsmarkedspolitik, da den danske debat og de reformer, der er gennemført siden starten af 1990'erne, især har omhandlet dette område, og da konkurrencestaten netop er opstået som et svar på 1970'ernes krise og efterfølgende faldende beskæftigelse. For at vurdere, hvorvidt konkurrencestaten er en succes, må også nødvendigvis medtages økonomiske parametre som velstand og offentlig gæld. Endvidere er det væsentligt at undersøge, hvilke konsekvenser skiftet til konkurrencestaten har haft for ulighed, fattigdom og social mobilitet, tre faktorer, som står som helt centrale mål for den traditionelle socialdemokratiske velfærdsstat, og som stadig optræder som væsentlige pejlemærker for politiske partier og i den offentlige debat. I konklusionen giver vi på baggrund af denne analyse en karakteristik af den danske konkurrencestat og diskuterer de udfordringer, den står over for.

Ulighed, fattigdom og skat

Ulighedsstigninger målt på Gini-koefficienten er slået igennem i næsten samtlige OECD-lande, begyndende med de angelsaksiske i slutningen af 1970'erne og det kontinentale Europa og Skandinavien fra 1990'erne (om end uligheden målt globalt på tværs af landegrænser, hovedsageligt på grund af væksten i Kina, er faldet, se Rodrik 2011). OECD anslår, at den gennemsnitlige ulighed målt på Gini-koefficienten i medlemslandene er steget fra 0,29 til 0,32, i alt 10 procent fra midten af 1980'erne til midten af 00'erne (OECD 2014b), en tendens, der er fortsat også efter finanskrisen. Tilsvarende har lønandelen af BNP i den samme periode globalt været faldende (ILO 2015; Stockhammer 2013).

Danmark har længe været et af de mest lige lande i verden. Hvorvidt dette stadig er tilfældet afhænger dog i nogen grad af, hvordan ulighed måles.³ I Eurostats opgørelser er Danmark i 2015 (det senest opgjorte år) kun det 10. mest lige land i Europa, og Gini-koefficienten målt på disponible indkomster er steget fra 20 i 1995 til 24,1 i 2000 og 27,7 i 2016 (Eurostat 2017). Ifølge OECD var Danmark med en Gini-koefficient på 25,6 i 2014 (det sidste år, der er data for DK) dog det 4. mest lige land i OECD, tæt på Island, som med en Gini-koefficient på 24,6 er det mest lige land.⁴ Begge opgørelser viser en betydelig stigning i uligheden, men Danmark ligger dog stadig i den lave ende. Måles uligheden i stedet som ratioen mellem de 20 procent, hvis indkomst er højest,

og de 20 procent, hvis indkomst er lavest, var Danmark sammen med Island med en ratio på 3,6 det mest lige land i OECD i 2014. I forhold til andelen af fattige, defineret som en indkomst på mindre end 50 procent af medianindkomsten, er Danmark med 5,5 procent det OECD-land, hvor færrest er fattige.⁵ Måles på lønandelen af BNP ligger Danmark ved sammenligning også i den høje ende (ILO 2015), hvilket er forventeligt, da lønandelen og Gini-koefficienten er korrelerede. I forhold til ulighed tegner der sig stadig det samme overordnede billede, som da Esping-Andersen (1990) udgav *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, nemlig at uligheden er størst i de angelsaksiske lande, mindst i Skandinavien med (Vest-)kontinental Europa i midten. Dog er uligheden målt ved Gini-koefficienten steget mere i Skandinavien end i visse af de kontinentaleuropæiske velfærdsstater (Frankrig og Belgien).

Ser vi på andelen af lønindkomst, der går til den øverste del af fordelingen i et længere historisk perspektiv, som Atkinson og Søgaard (2013) i forlængelse af Pikettys studie har gjort for Danmark, er uligheden faldet relativt dramatisk igennem det 20. århundrede og kun steget en smule siden start-1990'erne, hvor den nåede sin foreløbige bund. Dette gør sig gældende, uanset om man ser på andelen af den samlede indkomst, der går til henholdsvis den øverste procent, 5 procent og 10 procent.

Målt på andelen af indkomsten, der går til de øverste lag i samfundet, har Danmark således ikke oplevet en stigning i uligheden, der på nogen måde kan sammenlignes med de angelsaksiske lande, navnlig USA, hvor uligheden i dag er tilbage på niveau med tiden før Anden Verdenskrig.

Uligheden i indkomster målt på Gini-koefficienten er vokset de fleste steder, men formueuligheden er steget endnu mere (ift. USA se Piketty 2014: 343-50). I forhold til formueulighed viser undersøgelser, at Danmark ligger i den høje ende, med en Gini-koefficient for formuer i år 2000 på 0,808, på niveau med USA og kun overgået af Schweiz. Ser vi på hvor stor en andel af de samlede formuer de øverste 10 procent ejer er tallet 76,4 procent, højere end samtlige andre OECD lande (Davies et al. 2009). Data for formueulighed for Danmark er dog påvirket af det veludbyggede arbejdsmarkedspensionssystem, hvilket gør det svært at sammenligne Danmark f.eks. med lande, hvor staten påtager sig en større del af pensionsbyrden.

Herudover er der igennem nullerne ført en politik, hvor marginals-katten, selskabsskatten og skatten på kapitalindkomst er sænket. Selskabsskatten i Danmark er således faldet fra 34 procent i 1995 til 23,5 procent i 2015, hvilket er i tråd med den generelle trend i EU som helhed, hvor selskabsskatten er faldet fra 35 procent i 1995 til 23,1 procent i 2014 (Eurostat 2014). Selskabsskattesatserne er endvidere konvergeret inden for EU (Genschel & Seelkopf 2015). Dette fald hænger sammen med, at man i EU har tilladt kapitalen fri bevægelighed uden samtidig at harmonisere beskatningen af den. Det skal dog nævnes, at selskabsskatten som andel af BNP i OECD-landene, ikke gennemsnitligt er faldet over længere tid.⁶ Marginals-katten for de højeste indkomster

er desuden faldet i de fleste OECD-lande, i Danmark fra 68,7 procent i 1993 til 56,4 procent i 2015. Samtidig er skatten på kapitalindkomst sænket fra 68,7 procent i 1993 til 42,7 procent i 2015 for kapitalindkomster over 50.000 kr.⁷

IMF konkluderer desuden i en rapport, at en utilstrækkeligt ekspansiv finanspolitik i kølvandet på krisen i 2008, udover at have ført til en unødigt forlængelse af den nuværende krise, også har medført stigende ulighed (IMF 2014), hvilket er særligt relevant for Danmark, som i modsætning til eksempelvis Sverige og Tyskland fortsat har en lavere beskæftigelsesfrekvens for personer mellem 25 og 54 år end forud for krisen.

Ligesom de øvrige skandinaviske lande har Danmark en »sammenpresset lønstruktur«, hvilket indebærer, at lønforskellen på f.eks. en ufaglært arbejder og en akademiker er mindre end i andre lande. Ved sammenligning mellem USA, Tyskland og Danmark har Danmark således den mindste forskel i løn mellem top og bund på arbejdsmarkedet (Thelen 2014:46, 57, 69). Tendensen siden 1994 har endda været, at lønstrukturen er blevet mere sammenpresset, hvilket ifølge Skatteministeriet (2016) isoleret set har bidraget med et fald i Gini-koefficienten på 1,5 procentpoint fra 1994-2008. Årsagen skal bl.a. findes i fagbevægelsens succes med at fastholde høje organisationsgrader, herunder at fastholde betydningen af kollektive overenskomster, men også i regeringens muligheder for – sammen med arbejdsmarkedets parter – at koordinere lønudviklingen, f.eks. via uddannelse, efteruddannelse og trepartsaftaler (Thelen 2014:35f., 69). Fra 2008-14 er tendensen til en mindre lønspredning dog slået om i en stigning, som i perioden har bidraget til Gini-koefficienten med 0,5 procentpoint.⁸

Den væsentligste årsag til stigningen i ulighed er huspriserne, som isoleret set har bidraget med en stigning på 3,9 procentpoint. Dernæst kommer aktieindkomster, som har bidraget med 2 procentpoint. Skatteministeriet vurderer dog, at en væsentlig del af denne stigning skyldes en forbedret registrering af aktieindkomst og dermed ikke nødvendigvis afspejler en reel stigning i uligheden (Skatteministeriet 2016:34). Ændringer i beskatningen af personlige indkomster (skattelettelser) har bidraget med 2 procentpoint, igen fra 1994 til 2008. Ud over udviklingen i forhold til kapitalindkomst (husprisudvikling og aktieindkomster) er uligheden således, ifølge Skatteministeriet, kun steget med 0,5 procentpoint. I perioden fra 2008-2015 har Gini-koefficienten ikke ændret sig væsentligt. Dog kan der fremover forventes yderligere stigninger som følge af ændringer i beskatningen af lønindkomst samt stigende hus- og aktiepriser.

Den voksende ulighed i Danmark er således produktet af en kombination af kraftigt stigende huspriser, hjulpet på vej af en lempelig boligbeskatning samt en lettelse af marginalsatten og skatten på kapitalindkomst. Det er således hovedsageligt nationale forhold og politiske beslutninger, der har bevirket udviklingen, om end en øget international konkurrence om højtuddannet arbejdskraft (ift. marginalskat) og om at tiltrække investeringer (ift.

selskabsskat) spiller en væsentlig rolle som baggrund for nogle af disse politiske beslutninger.

Ifølge OECD er det danske skattetryk på 46,6 procent af BNP i 2015 (OECD 2016a; OECD 2016b) højere end noget andet sted i OECD. Sammenligner man i stedet de samlede private og offentlige udgifter til velfærd, som Adema et al. (2011) har gjort, viser det sig, at de samlede udgifter for den danske velfærdsstat er på niveau med USA og England, hvor de private udgifter således udgør en større andel. Det særlige ved finansieringen af velfærd i Danmark er således ikke, hvor stor en andel af BNP der bruges, men at det i højere grad end andre steder er finansieret over skatten, hvilket fremmer lighed. Den høje beskatning og høje andel af offentlige udgifter til velfærd er en af forudsætningerne for, at Danmark fortsat er et relativt lige land med meget lidt fattigdom og samtidig, som vi skal se, er det land i verden, hvor den sociale arv betyder mindst.

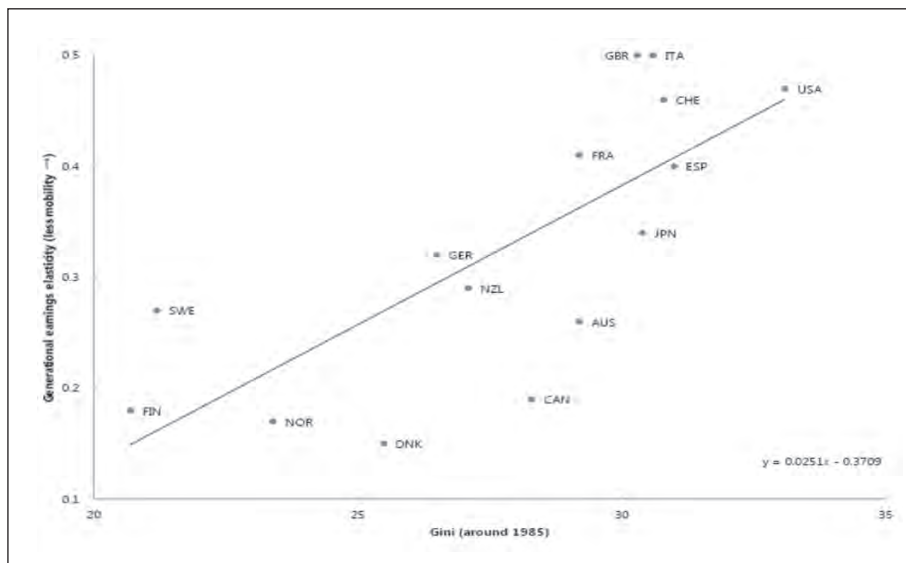
På trods af den stigende ulighed er Danmark stadig væsentligt mere lige end eksempelvis de angelsaksiske og mange lande på det europæiske kontinent. Blandt de vigtigste årsager er udover det relativt progressive skattesystem og den sammenpressede lønstruktur en høj grad af udligning via overførselsindkomster, noget, som Danmark også har til fælles med de øvrige skandinaviske lande (Kenworthy 2014:65). Denne udligning har også stor betydning for udbredelsen af fattigdom. Kenworthy (2011:Kap. 4, s6) viser således, at graden af generøsitet af socialpolitikken er korreleret med graden af materiel forarmelse på tværs af lande.⁹ Igen er det tydeligt, at national (social-)politik er afgørende for landes politisk-økonomiske outcomes.

Social mobilitet

Danmark er, efterfulgt af de øvrige skandinaviske lande og Canada, det land i verden, hvor den sociale mobilitet er højest, og den sociale arv dermed betyder mindst. Dette dokumenteres bl.a. af Esping-Andersen & Wagner (2012) og Kenworthy (2011). I nedenstående figur ses Gini-koefficienten og den intergenerationelle indkomstelasticitet for udvalgte lande. Indkomstelasticiteten er et mål for den sociale mobilitet, der går fra 0 til 1, hvor 0 indikerer, at forældres indkomst ingen indflydelse har på børnenes indkomst, mens 1 indikerer, at forældrenes indkomst er determinerende for børnenes indkomst. Sammenhængen mellem ulighed og social mobilitet er af Krueger (2012) blevet kaldt »The Great Gatsby Curve«.

Som det fremgår, er der en positiv korrelation mellem lighed og social mobilitet. Lande med mindre ulighed har således gennemsnitligt højere social mobilitet. Et amerikansk studie fra 2014 viser den samme sammenhæng mellem lighed og social mobilitet inden for USA (Chetty et al. 2014). Desuden fremgår det af dette, såvel som af andre studier, at en af de vigtigste faktorer i forhold til at fremme social mobilitet er den lige adgang til uddannelses- og daginstitutioner samt kvaliteten af disse. Esping-Andersen har endvidere i

Figur 1: The Great Gatsby Curve

Kilde: IMF 2014. Grafen er baseret på data fra Corak (2013); OECD; Luxembourg Income Study Database; LIS; Socio-Economic Database for Latin America and the Caribbean (SEDLAC); Eurostat.

Note: De intergenerationelle indkomstelasticitetsestimater i grafen (y-aksen) betegner elasticiteten mellem en far og søns indkomst. Stigningen på kurven viser, at lande med en høj Gini-koefficient omkring 1985 (x-aksen) også har høje intergenerationelle indkomstelasticiteter (y-aksen). En høj indkomstelasticitet indebærer en stærk sammenhæng mellem fædres og sønners indkomst og dermed mindre indkomstmobilitet over generationer. Der findes andre relevante mål for social mobilitet, såsom uddannelsesmobilitet. Her fokuseres på den økonomiske dimension, i forhold til hvilken den intergenerationelle indkomstelasticitet anses for det bedste mål.

flere studier argumenteret for, at investeringer i børn gennem et udbredt system af børneinstitutioner (vuggestuer og børnehaver) sammen med relativt høj grad af beskyttelse mod fattigdom er blandt de vigtigste faktorer til forklaring af høj lighed og social mobilitet (Esping-Andersen 1999: 47-72; 2007; Esping-Andersen & Palier 2008: 59-104; Esping-Andersen 2017). En del af den store forskel på graden af social mobilitet mellem USA og Canada kan derfor formentlig forklares af Canadas mere lighedsorienterede og generøse offentlige uddannelsessystem. Generelt er der belæg for at sige, at skoler med høj kvalitet har en positiv indvirkning på social mobilitet, fordi gode skoler har en større positiv effekt for børn af dårligere stillede forældre end for børn af velstillede forældre.

Herudover viser Kenworthy, at et højt niveau af social beskyttelse og en høj overførselseffekt af sociale ydelser er korreleret med højere social mobilitet (Kenworthy 2014), ligesom Kleven (2014) viser, at den sociale mobilitet (og også beskæftigelsesfrekvensen) er højere i lande med en høj skatterate og en

progressiv beskatning. Når Danmark har den højeste sociale mobilitet i verden, hænger dette således formentlig sammen med den høje grad af lighed og det veludbyggede velfærdssystem.

Velstand, konkurrenceevne og økonomisk holdbarhed

Når den danske velfærdsstat er blevet sammenlignet med en humlebi, er det på baggrund af den i den økonomiske videnskab udbredte hypotese, at der er et trade-off mellem økonomisk vækst og lighed (se f.eks. Okun 1975). Set fra et komparativt perspektiv ser det imidlertid anderledes ud. Sammenligner man OECD-landene, som eksempelvis Kenworthy (1995, 2011) og Wilkinson og Pickett (2009) har gjort, viser det sig, at *der* ikke er en negativ korrelation mellem lighed og økonomisk velstand, men tværtimod en svagt positiv sådan. OECD (2015) når på baggrund af egne data og beregninger samme konklusion, om end de samtidig konstaterer, at der i litteraturen ikke er enighed om, hvorvidt der er en kausal sammenhæng. Med hensyn til skattetrykket er resultatet tilsvarende, at der ikke er nogen negativ sammenhæng mellem høje skatter og vækst. I forlængelse heraf konkluderer Ostry et al. (2014), at såvel økonomisk lighed i sig selv og lighedsfremmende økonomisk omfordeling er positivt for vækst.

Ser man på den offentlige gæld, gør noget tilsvarende sig gældende. De mest lige lande, og de lande, der har det højeste skattetryk, har samtidig den laveste statsgæld. Endvidere er økonomisk lighed positivt korreleret med overskud på betalingsbalancen, hvor Danmark er et af de lande, der har det absolut højeste overskud på betalingsbalancen. Ser vi på den langsigtede finanspolitiske holdbarhed for verdens rige lande, sådan som OECD (2014a) har gjort det, fremgår det tillige, at Danmark er det OECD-land, hvis økonomi er mest holdbar frem mod 2050, ligesom det også her fremgår, at der er en positiv korrelation mellem lighed og økonomisk holdbarhed. Med reformerne af efterlønnen og pensionsalderen ser det således ud til, at Danmark er kommet i mål med at langtidssikre økonomien og finansieringen af velfærdsstaten.

Udover at være et land, som er kendetegnet ved en god konkurrenceevne, lav statsgæld og en holdbar finanspolitik, er Danmark også et af verdens rigeste lande. Målt på BNP var Danmark i 2016 det 9. rigeste land i OECD.¹⁰ Ser vi i stedet på BNI, hvor indtægter fra udlandet indregnes, og som de fleste derfor anser som et bedre mål for velstand, var Danmark i 2015 det 6. rigeste land i OECD kun overgået af Irland, Norge, Schweiz, USA og Luxembourg.¹¹ Anvender vi produktivitet per arbejdstime som mål, ligger Danmark endnu bedre på en femteplads i 2015, kun overgået af Belgien, Norge, Luxembourg og Irland og altså højere end eksempelvis USA og Schweiz.¹² At Danmark ligger højere målt på produktivitet per time, end når man ser på BNI eller BNP, har at gøre med, at de danske lønmodtagere har vekslet en større del af produktivitetstigningerne til fritid, end tilfældet er i de fleste andre lande. Den gennemsnitlige arbejdstid i Danmark er således den næstlaveste i OECD efter Tyskland.¹³

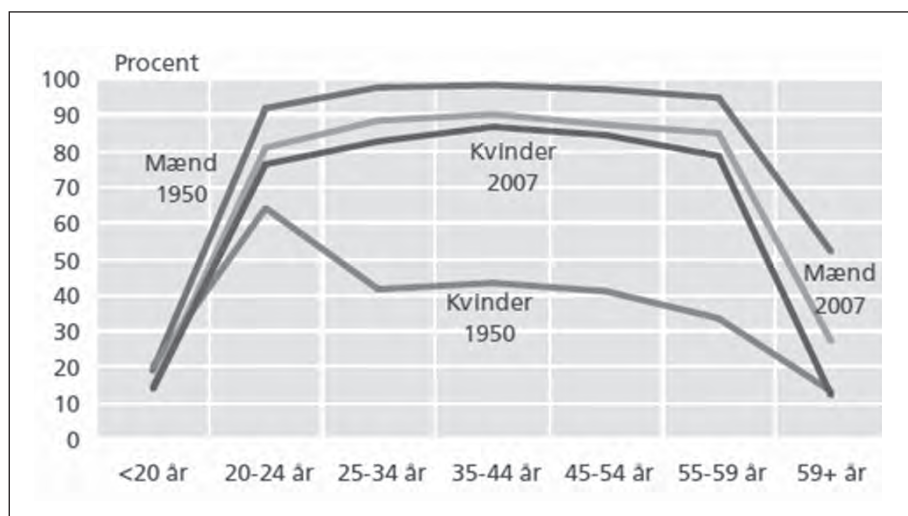
Beskæftigelse, arbejdsløshed og arbejdsmarkedspolitik

I kølvandet på krisen i 1970'erne steg arbejdsløsheden dramatisk, og beskæftigelsesfrekvensen faldt tilsvarende. I begyndelsen af 1990'erne lå beskæftigelsesfrekvensen fortsat væsentligt under niveauet i 1970. Dette er baggrunden for skiftet til, hvad der er blevet kaldt den aktive arbejdsmarkedspolitik. Den aktive arbejdsmarkedspolitik indebærer en omlægning fra den social- og arbejdsmarkedspolitik, der især i 1980'erne kompenserede i tilfælde af arbejdsløshed til den beskæftigelsespolitik, der fra 1990'erne og indtil i dag i stigende grad sigter mod at øge udbuddet af arbejdskraft og fremme arbejdstilknytning (Madsen & Pedersen 2003; Pedersen 2011: 137f.).

Meget tyder på, at beskæftigelsespolitikken har øget den strukturelle beskæftigelse, ligesom der synes at være en positiv korrelation mellem lande med aktiv arbejdsmarkedspolitik og lavere ulighed (Tranæs 2013); også selvom de adfærdsmæssige forudsætninger herfor kan diskuteres (Rosholm & Svarer 2012). En central pointe i denne artikel er imidlertid, at erhvervsfrekvensen for mænd (modsat kvinder) fortsat er betydeligt lavere, end den var før krisen i 1973, og de lande, der klarer sig bedst. I det følgende kaster vi lys på udviklingen i beskæftigelse i Danmark og sammenlignelige lande.

Nedenfor fremgår erhvervsfrekvensen for hhv. mænd og kvinder i 1950 og 2007. Som det fremgår, er erhvervsfrekvensen for kvinder steget voldsomt, mens erhvervsfrekvensen for mænd er faldet betragteligt. For mænd mellem 25 og 54 år er erhvervsfrekvensen næsten faldet 10 procentpoint.

Figur 2: Erhvervsfrekvens for kvinder og mænd i 2007 og 1950

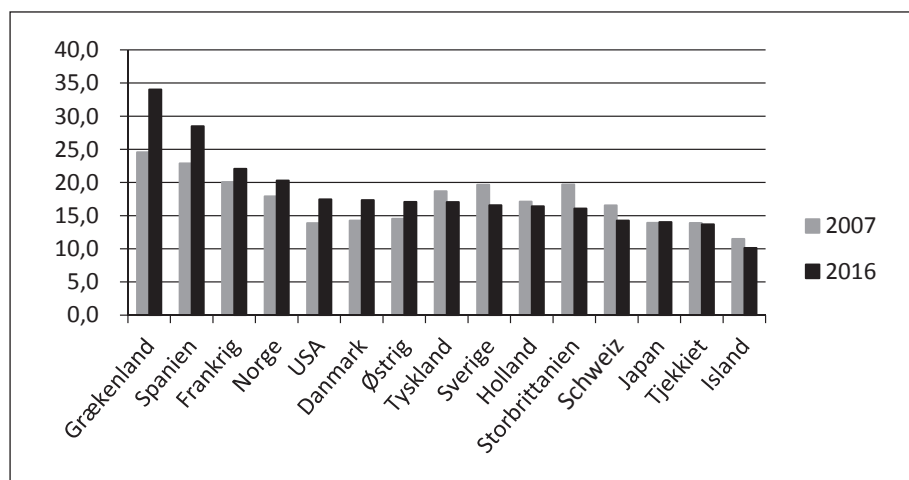
Kilde: Danmarks Statistik 2008

Denne udvikling er ikke unik for Danmark. Tværtimod har de fleste om end ikke alle OECD-lande oplevet et lignende fald, og i eksempelvis USA er situationen endnu mere alvorlig. Udviklingen kan imidlertid ikke aflæses i arbejdsløshedsstatistikkerne, som med lige under 4 procent i 2007 lå på cirka samme niveau som i 1950. Denne udvikling har selvsagt alvorlige følger for samfundsøkonomien og for de mennesker, der er udstødt af arbejdsmarkedet. Med udgangspunkt i en sammenligning med andre lande kan vi imidlertid vise, at denne udvikling ikke er uundgåelig eller irreversibel.

Nedenfor vises andelen af befolkningen mellem 25 og 54 år, som ikke var i arbejde i hhv. 2007 og 2016 (nonemployment) for udvalgte OECD-lande. Nonemployment er defineret som forskellen mellem andelen af en population, der er i arbejde (beskæftigelsesfrekvensen), og hele populationen. Ved udgangen af 2016 stod 17,5 procent af danskere mellem 25 og 54 år uden for arbejdsmarkedet, 3,6 procentpoint flere end i 2007 og hele 7,3 procentpoint højere end den tilsvarende andel af islændinge. Både målt i forhold til situationen før krisen og målt i forhold til de lande, der klarer sig bedst, er der et betydeligt rum for forbedringer, om end det p.t. går i den rigtige retning.

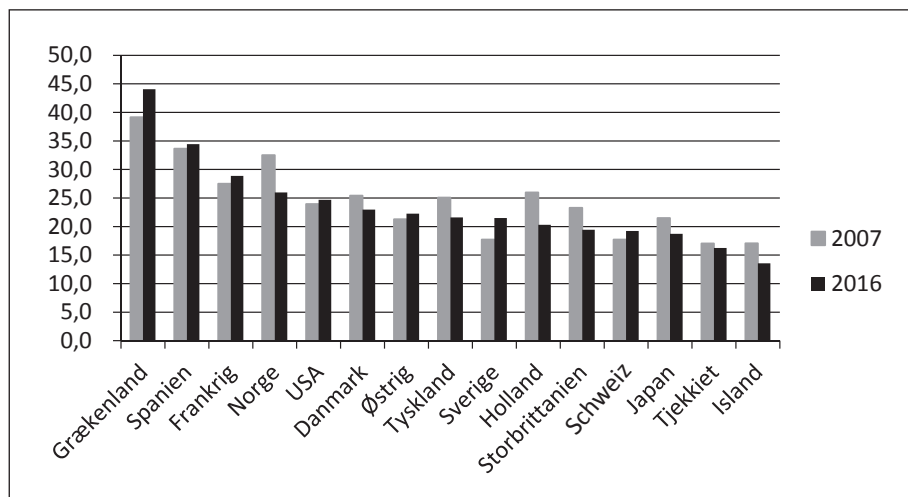
Historisk set har de skandinaviske lande haft en højere beskæftigelsesfrekvens end andre regioner grundet kvindernes høje erhvervsdeltagelse. De seneste årtier er dette forspring imidlertid skrumpet betragteligt ind. Nedenfor fremgår andelen af kvinder i alderen 25-54, som ikke er i arbejde for udvalgte OECD-lande i 2007 og 2016.

Figur 3: Andel af befolkningen mellem 25 og 54 år, som ikke er i arbejde (udvalgte OECD-lande)

Egne beregninger på baggrund af OECD-data

Figur 4. Andelen af kvinder mellem 25 og 54 år, som ikke er i arbejde (udvalgte OECD-lande)

Egne beregninger på baggrund af OECD-data

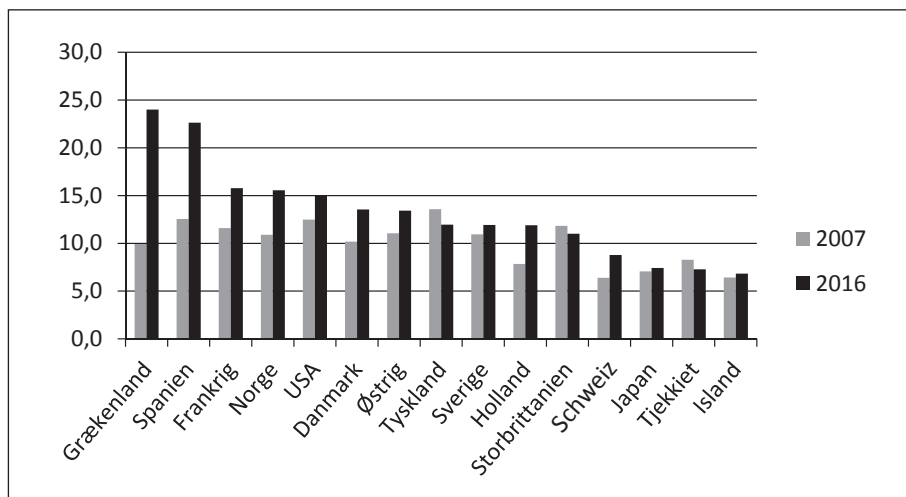
Som det fremgår, ligger Danmark til sammenligning lidt pænere, når man udelukkende ser på kvinders erhvervsdeltagelse. Danmark er imidlertid siden 2007 blevet overhalet af såvel Tyskland, Østrig og Schweiz, lande, der historisk set har haft en langt lavere beskæftigelsesfrekvens for kvinder. Det skal dog bemærkes, at kvinder i Skandinavien gennemsnitligt arbejder flere timer end kvinder i kontinental Europa.¹⁴

Ser vi isoleret på mænds beskæftigelsesfrekvens, halter Danmark i særdeleshed bagud i forhold til de lande, der klarer sig bedst. Som det fremgår af nedenstående figur, skulle beskæftigelsesfrekvensen for mænd mellem 25 og 54 år hæves med over 6 procentpoint for at komme på niveau med de tre lande i OECD, der p.t. klarer sig bedst (Japan, Tjekkiet og Island).

Den betydelige variation på tværs af OECD-landene tydeliggør imidlertid også, at det bør være muligt at hæve erhvervsdeltagelsen i Danmark betragteligt. Målt på dette væsentlige parameter har den danske konkurrencestat således ikke været en succes.

Siden midt-1980'erne, hvor der skete et skift fra en i hovedsagen keynesiansk til en udbudsorienteret økonomisk tænkning, er målet om fuld beskæftigelse trængt i baggrunden til fordel for et mere ensidigt fokus på prisstabilitet. På reformer, der skulle sikre et større udbud af arbejdskraft ved at øge de økonomiske incitamenter til at deltage på arbejdsmarkedet, og på investeringer i uddannelse og efteruddannelse med tanke på at tilvejebringe et bedre match mellem de færdigheder, der efterspørges af arbejdsgivere, og de, der

Figur 5: Andelen af mænd mellem 25 og 54 år, som ikke er i arbejde i udvalgte OECD-lande

Egne beregninger på baggrund af OECD-data

udbydes af potentielle arbeidstagere. På trods af dette er beskæftigelsesfrekvensen for mænd i den erhvervsaktive alder fortsat væsentligt lavere end før krisen i 1970'erne.

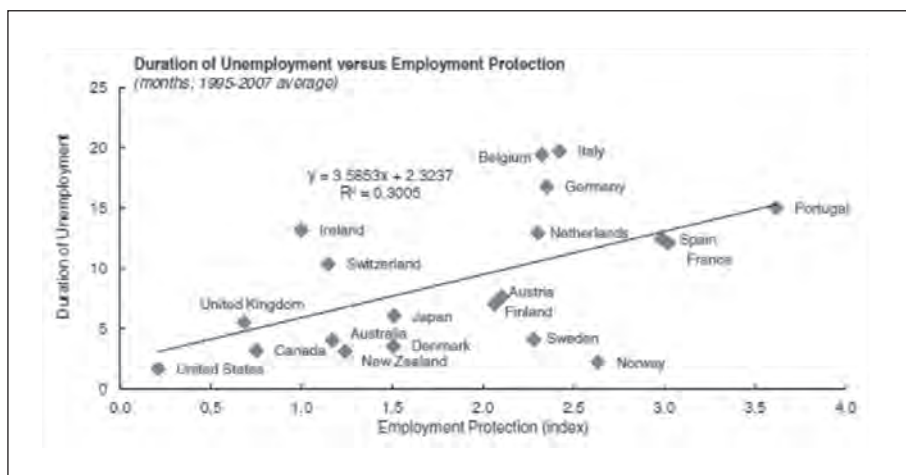
Det er således langt fra indlysende, hvordan en høj beskæftigelsesfrekvens kan sikres. Økonomer fokuserer ofte på fleksibilitet på arbejdsmarkedet (at det er nemt at fyre medarbejdere) og økonomiske incitamenter til at arbejde (herunder forskellen på arbejdsløshedsunderstøttelse og lønninger). Det er imidlertid relativt nemt at afskedige medarbejdere i Danmark, og der er siden 1990'erne vedtaget en række reformer, der har øget de økonomiske incitamenter til at tage et arbejde betragteligt. Kastes et blik over landskabet på tværs af lande ses dog også, at andre faktorer må spille en mindst lige så afgørende rolle. I de angelsaksiske lande, hvor arbejdsmarkedene er fleksible og understøttelsen er lav, ligger beskæftigelsesfrekvensen således under de skandinaviske lande. Omvendt ligger beskæftigelsesfrekvensen for Island og Schweiz, hvor arbejdsløshedsunderstøttelsen er væsentligt lavere, højere end i Norge, Sverige og Danmark. Der er således ikke en entydig sammenhæng, hvorfor et bredere fokus på effekten af forskellige politiske og økonomiske institutioner er nødvendigt.

Selvom det er vanskeligt at pege på en enkel løsning på problemet, er det relativt enkelt at pege på et sted at starte: Der er brug for, at vi såvel forskningsmæssigt som i den offentlige debat fokuserer mere på beskæftigelsesfrekvensen frem for officielle arbejdsløshedstal. Det forekommer mærkværdigt,

at der eksempelvis for øjeblikket fokuseres på den relativt lave arbejdsløshedsprocent i en situation, hvor beskæftigelsesfrekvensen for arbejdsstyrken mellem 25 og 54 år ved udgangen af 2016 var 3,6 procentpoint lavere, end den var i 2007, og hvor beskæftigelsesfrekvensen for mænd mellem 25 og 54 år er omkring 10 procentpoint lavere, end den var i 1960'erne.

Kathleen Thelen (2014:112-52) har sammenlignet sammenhængen mellem arbejdsløshedsprocenter og forandringer i anvendelse af ressourcer til arbejdsmarkedspolitik i Danmark, Sverige, Tyskland, Holland og USA i tiden fra 1985 til 2010. Sammenligningen viser tydelige forskelle på, hvilken betydning udviklingen i arbejdsløshedsfrekvensen har for den aktive beskæftigelsespolitik og passive arbejdsmarkedspolitik. I Danmark er der en snæver sammenhæng mellem udviklingen i arbejdsløshed og de ressourcer, der anvendes på passive arbejdsmarkedspolitiske redskaber (arbejdsløshedsdagpenge og efterløn f.eks.) såvel som på aktive beskæftigelsespolitiske ditto (uddannelse, efteruddannelse og andet) (Thelen 2014:116). I Holland er der også en betydelig om end mindre snæver sammenhæng, mens der i Sverige og Tyskland kun er en svag og i USA slet ingen sammenhæng. Thelens opgørelse slutter i 2010. Havde opgørelsen fortsat indtil i dag, ville den formentlig vise, at den tætte sammenhæng mellem arbejdsløshedsprocenten og udgifter til arbejdsmarkedspolitik er svækket grundet den seneste runde af dagpengereformer, som medførte, at en stor gruppe tidligere arbejdstagere faldt ud af dagpengesystemet og for en vis dels vedkommende derefter ikke modtog andre ydelser. Ifølge OECD er Danmark med 3,3 procent af BNP i 2015 dog fortsat det land, der bruger flest ressourcer på arbejdsmarkedspolitik.¹⁵

Figur 6: Korrelationen mellem arbejdsløshedslængde og beskæftigelsesbeskyttelse

Blanchard et al. (2014)

Igennem mange år har internationale økonomiske organisationer argumenteret for, at der er et trade-off mellem beskyttelse mod afskedigelser og arbejdsløshed. Der refereres hyppigt til nedenstående graf, hvor regressionslinjen viser sammenhængen mellem graden af beskyttelse og længden af arbejdsløshed. Som det ses, ligger alle de nordiske lande imidlertid ganske pænt, på trods af at der særligt i Sverige og Norge er en høj grad af beskyttelse. Samtidig er det, som argumenteret ovenfor, problematisk udelukkende at fokusere på arbejdsløshed frem for erhvervsdeltagelse. Således er de lande, der har mindst beskyttelse (USA, UK) ikke blandt de lande, der har den højeste beskæftigelsesfrekvens.

Meget tyder på, at det at opnå og opretholde en høj beskæftigelsesfrekvens er en svær balance, hvor det på den ene side skal sikres, at der er tilstrækkelig efterspørgsel efter arbejdskraft, og at så få som muligt falder uden for velfærdssystemerne og mere permanent ekskluderes fra arbejdsmarkedet. Og på den anden side sikre, at så mange som muligt er motiveret til at søge arbejde. De seneste års mange ændringer i dagpengesatser og overgang til kontanthjælp (Dagpengereformen september 2013) kan ses som et udtryk for et forsøg på denne balancegang, men har haft negative konsekvenser for indkomstfordelingen (AK-Samvirke 2015), og dem, der faldt ud af dagpengesystemet. De historiske erfaringer fra Danmark og andre lande siden 1970 er endvidere, at det er under (især mere alvorlige) recessioner, at erhvervsdeltagelsen falder, og at den ofte ikke under opsvinget er nået op på niveauet fra før recessionen. Økonomisk stabilitet er derfor afgørende.

Det er efter vores vurdering tvivlsomt, om de seneste nedskæringer på dagpengeområdet vil få den ønskede effekt (i årene efter indfasningen faldt langt flere arbejdsløse således også ud af dagpengesystemet, end der lagdes til grund for reformen, se f.eks. Jonassen 2014), og at der under alle omstændigheder formentlig ikke er meget mere at hente i forhold til at få bragt flere ind på arbejdsmarkedet ad denne vej. I den nuværende situation, hvor den danske konkurrenceevne er god, økonomien er langtidsholdbar, hvor der er solide overskud på betalingsbalancen, og incitamenterne til at tage et arbejde er øget betragteligt, vil en strategi, der sigter mod at sikre en tilstrækkelig og stabil efterspørgsel på arbejdskraft på den ene side, samt sikre de rette kvalifikationer blandt dem, der står uden for arbejdsmarkedet, og assistere dem i at finde beskæftigelse på den anden, formentlig være den mest virksomme.

Konklusion og perspektivering

Konkurrencestatsbegrebet har fyldt meget i den danske debat, men er ofte blevet misforstået og eksempelvis sammenblandet med begrebet neoliberalisme (Pedersen 2011:24ff.) Vi argumenterer imidlertid for, at konkurrencestaterne skal forstås som en flerhed af nationale svar på de ændrede politisk-økonomiske rammebetingelser for at drive en velfærdsstat, som Bretton Woods-systemets sammenbrud, den dybe krise i 1970'erne og den tiltagende økonomiske

globalisering medførte. De vestlige velfærdsstater har trukket på hver deres historiske arv og på hver deres styrker for at håndtere de udfordringer, der opstod i kølvandet på Bretton Woods-systemets sammenbrud, krisen i 1970'erne og den tiltagende økonomiske globalisering. De angelsaksiske velfærdsstater er blevet mere »liberale«; arbejdsmarkedet er blevet dereguleret, og velfærdsstaten mindre, hvilket har ført til stagnerende lønninger og stigende indkomst- og formuemæssig ulighed, fattigdom og social eksklusion. De er blevet til, hvad vi her kalder konkurrencesamfund. Denne tendens er imidlertid ikke slået igennem i Frankrig, Holland eller Tyskland. Her har skatteniveauet og udgifterne til velfærdsstaten generelt set ikke været faldende, og fagforeningerne er ikke i samme grad blevet svækket. I disse lande er der til gengæld opstået et to-delt arbejdsmarked, hvor kernemedarbejdere i industrien har fastholdt deres privilegier, mens andre dele af arbejdsmarkedet er blevet dereguleret. Da store dele af velfærdsfunktionerne i disse lande er koblet op på arbejdspladserne, er landene blevet til, hvad vi her kalder todelte konkurrencestater.

I Danmark har udviklingen været anderledes. Her er fokus flyttet fra overførselsindkomster, som skulle sikre arbejdstagere i forbindelse med arbejdsløshed og sygdom, til en politik, hvor de økonomiske ressourcer i stigende grad målrettes indsatser, der skal fremme den enkeltes beskæftigelsesdygtighed (gennem uddannelse og livslang læring), og ved at øge forskellen på indkomster for, de der er hhv. på og uden for arbejdsmarkedet, og stramme dagpenge og kontanthjælpsregler. I forhold til at sikre konkurrenceevne og økonomisk holdbarhed har den danske model været succesfuld. Det er lykkedes at fastholde et arbejdsmarked med en relativt lille grad af opsplittning og ulighed, samtidig med at velfærdsservice på stort set alle andre områder end arbejdsmarkedet er bevaret og udviklet yderligere. På baggrund af den komparative analyse finder vi således, at Danmark kan karakteriseres som en universalistisk og relativt solidarisk konkurrencestat.

Den voksende ulighed, der trods alt har været i Danmark, er produktet af en kombination af kraftigt stigende huspriser, hjulpet på vej af en lempelig boligbeskatning samt en lettelse af marginalsatten og skatten på kapitalindkomst. Det er således hovedsageligt nationale forhold og politiske beslutninger, der har bevirket udviklingen, om end en øget international konkurrence om højtuddannet arbejdskraft (ift. marginalskat) og om at tiltrække investeringer (ift. selskabsskat) spiller en væsentlig rolle som baggrund for nogle af disse politiske beslutninger. Minimumsskattesatser på EU eller andet overstatsligt niveau på et højt niveau vil selvsagt kunne skubbe i den modsatte retning, men har indtil videre vist sig vanskelige at gennemføre.

På trods af skiftet til den aktive arbejdsmarkedspolitik og en række økonomiske reformer, der sigtede efter at øge incitamenterne til at arbejde, er det imidlertid ikke lykkedes at bringe erhvervsdeltagelsen for mænd mellem 25 og 54 år op i nærheden af det niveau, den var på før 1970, hvor den lå næsten 10 procentpoint højere end i dag og i de lande, hvor beskæftigelsesfrekvensen

for denne gruppe er højest (Schweiz, Japan og Island), ligger den omkring 7 procentpoint højere end i Danmark. Målt på dette parameter har konkurrencestaten ikke været en succes. Der er imidlertid ikke nogen, naturlov der tilsiger, at vi i Danmark ikke skulle kunne opnå en langt højere beskæftigelsesfrekvens.

Udviklingen frem mod 2008, hvor et stort antal ledige, som ikke figurerede i arbejdsløhedsstatistikkerne, blev bragt ind på arbejdsmarkedet, viser, at det er muligt at opnå en højere beskæftigelsesfrekvens, når der er tilstrækkelig efterspørgsel efter arbejdskraft. Samtidig er Danmark med sit arbejdsmarkeds-system godt rustet til eksempelvis at indgå trepartsaftaler, der sikrer, at lønudviklingen ikke stiger for meget over produktivitetsstigningerne, til gengæld for at der arbejdes målrettet på at bringe restgruppen ind på arbejdsmarkedet. Der er endvidere brug for på den ene side at føre en økonomisk politik, der så vidt muligt sikrer en stabil økonomisk udvikling og, for så vidt større kriser alligevel indtræffer, at føre en så tilstrækkeligt ekspansiv finanspolitik, at beskæftigelsesfrekvensen hurtigst muligt bringes tilbage på niveauet før krisen.

Forskningsmæssigt er der desuden behov for, at der på baggrund af komparativ og anden forskning arbejdes på at finde svar på, hvordan beskæftigelsesfrekvensen kan hæves. Og på den internationale bane er der, som også Council of Economic Advisers (2016) under præsident Obama fremførte, behov for at undersøge sammenhængen mellem den økonomiske globalisering, efterspørgsel og beskæftigelsesfrekvens. Mere præcist er der brug for en undersøgelse af, hvorvidt og i hvilket omfang den økonomiske globalisering under de nuværende spilleregler medfører et nedadgående pres på lønninger og dermed den samlede globale efterspørgsel. Og hvorvidt dette spiller en rolle i forhold til de faldende beskæftigelsesfrekvenser i OECD-landene. En keynesiansk hypotese i denne forbindelse kunne være, at det er nødvendigt at skabe en international økonomisk orden, der understøtter, at de enkelte lande forpligter sig på, at lønudviklingen følger produktivitetsvæksten, som den gjorde i Bretton Woods-æraen, men som den ikke har gjort i USA siden 1973 og i Tyskland siden 1990'erne.

Noter

1. Det skal nævnes, at der i den internationale debat er store forskelle på, hvorledes neoliberalisme defineres (Mudge 2008), ligesom der skelnes mellem forskellige typer af liberalisering (Campbell & Pedersen 2014: 337ff.).
2. Spørgsmålet om konvergens versus divergens i sammenhæng med begrebet konkurrencestat er diskuteret i en oversigtsartikel præsenteret i Genschel og Seelkopf, 2015.
3. Det bør nævnes, at der er flere teoretiske og metodiske tilgange til definition af ulighed, se Bak (2003, 2012) om begreberne ulighed, fattigdom og social eksklusion og empiriske analyser heraf i Danmark.
4. Se: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>. Danmarks Statistik har udgivet en publikation, der gennemgår usikkerheder ved Eurostats målinger og sammenligner Eurostats data og metoder med OECD. <http://www.dst.dk/ext/arbejde-loen-og-indkomst/Eurostatulighed--pdf>

5. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
6. <https://data.oecd.org/tax/tax-on-corporate-profits.htm>
7. <http://www.skm.dk/skattetal/statistik/tidsserieoversigter/marginalskatteprocenter-1993-og-1998-2015>
8. Det skal nævnes, at når uligheden mellem lande opgøres på baggrund af disponible indkomster, som det er gjort her, udelades væsentlige forhold, der begunstiger de mindre bemidlede i lande med en udbygget og universel velfærdsstat som den danske. Gratis uddannelse af relativt høj kvalitet, gode og billige daginstitutioner mv. kan ikke aflæses i den disponible indkomst. Omvendt bidrager regressive skatter på forbrug dog til, at uligheden underdrives, hvilket muligvis mere end opvejer førstnævnte effekt (Goul Andersen 2012; OECD 2008).
9. Målet for socialpolitikken generøsitet er baseret på niveauet af offentligt forbrug på overførsler og services relateret til ni områder: alderdom, efterladte, handicap relaterede ydelser, sundhed, familierpolitik, aktive arbejdsmarkedsprogrammer, arbejdsløshed, boligstøtte og andet.
10. <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>
11. <https://data.oecd.org/natincome/gross-national-income.htm>
12. <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>
13. <https://data.oecd.org/emp/hours-worked.htm>
14. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Gender_statistics_Figure_4.PNG
15. <https://data.oecd.org/socialexp/public-spending-on-labour-markets.htm>

Litteraturliste

- Adema, W., Fron, P. and Ladaique, M. 2011: Is the European Welfare State Really More Expensive?: Indicators on Social Spending, 1980-2012. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5kg2d2d4pbf0-en>
- AK-Samvirke 2015: *Faktaark om Dagpengereformen* 26.09.2013. København.
- Andersen, Jørgen Goul 2012: »Økonomisk Bæredygtighed – Politisk Usikkerhed. Den Danske Velfærdsstat 1990-2012.« *Politica*, 44 årg. Nr3. 2012, 339-361.
- Atkinson, A.B. and Søgaard, J.E. 2013: »The Long Run History of Income Inequality in Denmark: Top Incomes From 1870 to 2010«. *Economic Policy Research Unit Working Paper Series 2013-1*. Copenhagen University.
- Audier, Serge 2012: *Nèò-Libéralisme(s). Une Archéologie intellectuelle*. Paris: Grasset.
- Bak, Carsten Kronborg 2003: *Demokratisering og individualisering af fattigdommen? En koantitativ og kvalitativ belysning af fattigdom i Danmark*. Sociologisk Institut, Københavns Universitet, Ph.d. -serien 2003.
- Bak, Carsten Kronborg 2012: »Definitioner og måling af social eksklusion – En kritisk begrebsmæssig og metodologisk gennemgang«. *Dansk Sociologi*, nr. 3. 23 årg., s. 80-102.
- Berger, Suzanne and Dore, Ronald (eds) 1996: *National Diversity and Global Capitalism*. Cornell University Press.
- Blanchard et al. 2014: »Labor Market Policies and IMF Advice in Advanced Economies During the Great Recession«. *IZA Journal of Labor Policy* 2014, 3:2. <https://doi.org/10.1186/2193-9004-3-2>

- Campbell, John L. and Pedersen, Ove K. 2014: *The National Origins of Policy Ideas. Knowledge Regimes in the USA, France, Germany, and Denmark*. Princeton: Princeton University Press.
- Cerami, Alfio and Vanhuysse, Pieter (eds) 2009: *Post-Communist Welfare Pathways. Theorizing Social Policy Transformations in Central and East European Countries*. Basingstoke: Palgrave. <https://doi.org/10.1057/9780230245808>
- Cerny, Philip C. 1990: *The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency and the Future of the State*. London: Sage.
- Cerny, Philip C. 1997: »Paradoxes of the Competition State: The dynamics of Political Globalization«, *Government and Opposition*, 32(2): 251-74. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.1997.tb00161.x>
- Cerny, Philip C. 2010: »The Competition State Today: From Raison d'Etat to Raison du Monde«, *Policy Studies* 31 (1), pp. 5-21. <https://doi.org/10.1080/01442870903052801>
- Cerny, Philip C. 2016: »In the Shadow of Ordoliberalism: The Paradox of Neoliberalism in the 21st Century«, *European Review of International Studies*, (1), pp. 78-91.
- Cerny, Philip C., Menz, Georg and Soederberg, Susanne 2006: »Diferent Roads to Globalization: Neoliberalism, the Competition State, and Politics in a More Open World.« In *Internalizing Globalization. The Rise of Neoliberalism and the Decline of National Varieties of Capitalism*, i Soederberg, Susanne, Menz, Georg and Cerny, Philip (eds), pp. 1-30. Houndsmill: Palgrave Macmillan.
- Chetty, R., Hendren, N., Kline, P. and Saez, E. 2014: *Where is the Land of Opportunity? The Geography of Intergenerational Mobility in the United States*. National Bureau of Economic Research (NBER). <https://doi.org/10.3386/w19843>
- Council of Economic Advisors 2016: The Long-Term Decline in Prime-Age Male Labor Force Participation. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/page/files/20160620_cea_primeage_male_lfp.pdf
- Corak, M. 2013: »Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility«. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 27, No. 3 (Summer 2013), pp. 79-102. <https://doi.org/10.1257/jep.27.3.79>
- Danmarks Statistik 2008: 60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig. Danmarks Statistik.
- Davies, J., Sandström, S., Shorrocks, A. and Wolff, E. 2009: »The Level and Distribution of Global Household Wealth«. NBER working paper 15508.
- Djelic, Marie-Laurie and Quack, Sigrid (eds) 2003: *Globalisation and Institutions. Redefining the Rules of the Economic Game*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Duina, Francesco 2006: *The Social Construction of Free Trade: The European Union, NAFTA, and MERCOSUR*. Princeton: Princeton University Press.
- Eichengreen, Barry 2007: *The European Coordinated Economy Capitalism since and beyond 1945*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta 1990: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. London: Polity Press.
- Esping-Andersen, Gøsta 1999: *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta 2007: *Family formation and family dilemmas in contemporary Europe*. Bilbao Spain: Fundación BBVA.
- Esping-Andersen, Gøsta and Palier, Bruno 2008: *Trois leçons sur l'État-providence*. Paris: Seuil.

- Esping-Andersen, Gøsta and Wagner, Sander 2012: Asymmetries in the Opportunity Structure. *Intergenerational Mobility Trends in Scandinavia and Continental Europe. Research in Social Stratification and Mobility*, 2012:30-473-487.
- Esping-Andersen, Gøsta 2017: »Multidimensional omfordeling i velfærdsstater«, i Niels Ploug (red.), *Økonomisk ulighed i Danmark*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, s. 147-66.
- Eurostat 2014: *Taxation Trends in The European Union*. http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf
- Eurostat 2017: *Gini Coefficient of Equivalised Disposable Income (EU-SILC survey)*. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tesi190>
- Findlay, Ronald and O'Rourke, Kevin H. 2007: *Power and Plenty. Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium*. Princeton: Princeton University Press.
- Fligstein, Neil 2001: *The Architecture of Markets. An Economic Sociology of Twenty-First-Century Capitalist Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Gamble, Andrew 2016: *Can the Welfare State Survive?* Cambridge: Polity.
- Ganghof, Steffen 2005: »High Taxes in Hard Times: How Denmark Build and Maintained a High Income. MPiFG Discussion Paper 05/5 http://www.mpifg.de/pu/dp_abstracts/dp05-5.asp
- Ganghof, Steffen 2006: *The Politics of Income Taxation. A Comparative Analysis*. Oxford: ECPR Press.
- Genschel, Philip and Seelkopf, Laura 2015: »The Modern State in a Global Economy«, in Leibfried, Stephan Huber, Evelyne, Lange, Matthew, Nullmeier, Frank and Stephens, John D. (eds). *The Oxford Handbook on Transformations of the State*. Oxford: Oxford University Press, pp. 237-52.
- Giddens, Anthony 1998: *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Gilbert, Neil and Gilbert, Barbara 1989: *The Enabling State. Modern Welfare Capitalism in America*. Oxford. Oxford University Press.
- Hall, Peter and Soskice, David (eds) 2001: *Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199247757.001.0001>
- Harvey, David 2005: *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford: Oxford University Press.
- Hirst, Paul and Thompson, Grahame 1999 (2. Edition): *Globalization in Question*. Cambridge: Polity.
- ILO (2015): *Global Wage Report 2014/15 Wages and Inequality*.
- IMF (2014): *Fiscal Policy and Income Inequality*. IMF Policy Paper.
- Jacobsson, Bengt, Lægread, Per and Pedersen, Ove K. 2004: *Europeanization and Transnational States. Comparing Nordic Central Governments*. London: Routledge.
- Jessop, Bob, Nielsen, Klaus and Pedersen, Ove K. 1991: « Structural Competitiveness and Strategic Capacities: Rethinking State and International Capital», paper presented at the IAREP/SASE Conference in Stockholm, June 16-19, 1991.

- Jessop, Bob, Kastendiek, Hans, Nielsen, Klaus and Pedersen, Ove K. (eds) 1991: *The Politics of Flexibility. Restructuring State and Industry in Britain, Germany and Scandinavia*. Aldershot: Edward Elgar.
- Jessop, Bob 1994a: »The Transition to Post-Fordism and the Schumpeterian Workfare State«, i Loader, B. and Burrows, R. *Towards a post-Fordist welfare state?* London: Routledge
- Jessop, Bob 1994b: »Post-Fordism and the State«, I Amin, Ash (ed.). *Post-Fordism: A reader*. Oxford: Blackwell, pp. 251-79. <https://doi.org/10.1002/9780470712726.ch8>
- Jessop, Bob 2002: *The Future of the Capitalist State*. Cambridge: Polity Press.
- Jessop, Bob 2008: *State Power*. London: Polity Press.
- Jessop, Bob 2011: Rethinking the diversity of capitalism: varieties of capitalism, variegated capitalism, and the world market', in Wood, G. and Lane, C. (eds), *Capitalist Diversity and Diversity within Capitalism*. London: Routledge, 209-237, 2011.
- Jobert, Bruno (ed.) 1994: *Le Tournant Néo-Libéral en Europe*. Paris: Éditions L'Harmattan.
- Jonassen, Anders Bruun 2014: Konsekvenser af Dagpengeperiodens Halvering. SFI rapport. https://pure.sfi.dk/ws/files/201698/1421_Halvering_af_dagpengeperiode.pdf
- Judt, Tony 2005: *Postwar. A History of Europe Since 1945*. London: Pimlico.
- Kenworthy, Lane 1995: »Equality and Efficiency: The illusory Tradeoff.« *European Journal of Political Research*, Vol 27, Issue 2. Feb 1995 pp 225-254.
- Kenworthy, Lane 2011: *Progress for the Poor*. Oxford: Oxford University Press.
- Kenworthy, Lane 2014: *Social Democratic America*. Oxford: Oxford University Press.
- Kenworthy, Lane 2017: Notat præsenteret 1.11.2017 på konference i Washington D.C., USA, se også samme, thegoodscociety.net, <https://lanekenworthy.net/social-programs>
- Kjældgaard, Lasse Horne 2018: *Meningen med velfærdsstaten. Da litteraturen tog ordet – og politikerne lyttede*. København: Gyldendal.
- Kleven, Henrik Jacobsen 2014: *How Can Scandinavians Tax so Much?*. London: London School of Economics. http://www.henrikkleven.com/uploads/3/7/3/1/37310663/kleven_jep_july_2014.pdf
- Kleven, Henrik Jacobsen, Knudsen, Martin B., Kreiner, Claus Thustrup, Pedersen, Søren and Saez, Emmanuel 2011: »Unwilling or Unable to Cheat? Evidence from a Tax Audit Experiment in Denmark«, i *Journal of Economic Literature*, vol. 50, no. 1, s. 3-50.
- Kotz, David M. 2015: *The Rise and Fall of Neoliberal Capitalism*. Cambridge: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674735880>
- Krueger, Alan 2012: *The Rise and Consequences of Inequality in the United States*. Paper presented to the Center for American Progress, Washington, January 12.
- Lister, Ruth 2004: »The Third Ways Social Investment State«, i Jane Lewis and Rebecca Surender (eds), *Welfare State Change. Towards a Third Way?* Oxford: Oxford University Press, pp. 157-81.
- Madsen, Per Kongshøj and Pedersen, Lisbeth 2003: *Drivkræfter bag arbejdsmarkedspolitikken*. København: Socialforskningsinstituttet 03:13, s. 12-97.
- Majone, Giandomenico 1994: »The Rise of the Regulatory State in Europe«, i *West European Politics* 17 (3), pp. 77-101.
- Mirowski, Philip and Plehwe, Dieter (eds) 2009: *The Road from Mont Pelerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*, Cambridge: Harvard University Press.

- Morel, Nathalie, Palier, Bruno and Palme, Joakim (eds) 2012: *Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges*. Bristol: The Policy Press.
- Morgan, Glenn, Campbell, John, Crouch, Colin, Pedersen, Ove Kaj and Whitley, Richard (eds) 2010: *The Oxford Handbook of Comparative Institutional Analysis*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199233762.001.0001>
- Mudge, Stephany 2008: »What is Neoliberalism?«, *Socio-Economic Review* 4, s. 703-31.
- OECD 2008: *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. Paris: OECD.
- OECD 2014a: *Policy Challenges for the Next 50 Years*. OECD Economic Policy Paper July 2014, No 9.
- OECD 2014b: *Divided We Stand – Why Inequality Keeps Rising*. OECD Publishing.
- OECD 2015: *In it together. Why less inequality benefits all*. Paris: OECD.
- OECD 2016a: Revenue Statistics 2016 –Tax Revenue Trends in the OECD. <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-2016-highlights.pdf>
- OECD 2016b: Revenue Statistics 2016 – Denmark. <http://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-denmark.pdf>
- Okun, A. 1975: *Equality and efficiency: The big trade-off*. Washington, DC: Brookings Institution.
- Ostry, Jonathan David, Berg, Allan and Tsangarides, Charalambos G. 2014: *Redistribution, Inequality and Growth*. IMF discussion note. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>
- Pedersen, Ove K., Ronit, Karsten and Hausner, Jerzy 1995: »Organized Interests and the Labor Market in Postcommunist Europe«, in *American Behavioral Scientist*, vol. 38, no. 5 s. 741-59.
- Pedersen, Ove K. 2010: »Institutional Competitiveness: How Nations Came to Compete«. In Morgan, Glenn Campbell, John L., Crouch, Colin, Pedersen, Ove Kaj and Richard Whitley (2010): *The Oxford Handbook of Comparative Institutional Analysis*. Oxford: Oxford University Press, s. 625-58.
- Pedersen, Ove K. 2011: *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Pedersen, Ove K. 2013: »Political Globalisation and the Competition State«, i Brincker, Benedikte (ed.), *Introduction to Political Sociology*, København: Hans Reitzels Forlag, s. 281-94.
- Pedersen, Ove K. 2015: »Flexicurity, mobication og europæisk beskæftigelsespolitik«, i Bredgaard, Thomas og Madsen, Per Kongshøj (red) *Dansk flexicurity: Fleksibilitet og sikkerhed på arbejdsmarkedet*. København : Hans Reitzel, 2015. s. 265-287.
- Polese, Abel, Morris, Jeremy, Kovács, Borbála and Harboe, Ida 2014: »Welfare States« and Social Policies in Eastern Europe and the Former USSR: Where Informality Fits in?«, *Journal of Contemporary European Studies*, 22 (2), 184-98.
- Potucek, Martin 2009: »Welfare State Transformations in Central and East European Countries«, Hayashi, T. – Ogushi, A. (eds), *Post-Communist Transformations: The Countries of Central and East European Countries*, Slavic Eurasian Studies No. 21, Slavic Research Center, Hokkaido University, Sapporo, pp. 99-144.
- Pontusson, Jonas 2005: *Inequality and Prosperity. Social Europe vs. Liberal America*. Ithaca: Cornell University Press.
- Piketty, T. 2014: *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674369542>

- Plehwe, Dieter 2009: »Introduction«, in Mirowski, Philip and Plehwe, Dieter (eds.), *The Road from Mont Pelerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Cambridge: Harvard University Press, s. 1-44.
- Ptak, Ralf 2009: »Neoliberalism in Germany: Revisiting the Ordoliberal Foundations of the Social Market Economy«, in Mirowski, Philip and Plehwe, Dieter (eds.), *The Road from Mont Pelerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*, Cambridge: Harvard University Press, s. 98-138.
- Rodrik, Dani 2011: *The Globalization Paradox. Democracy and the Future of the World Economy*. New York: Norton.
- Rosholm, Michael og Svarer, Michael 2012: *Overordnede effekter af aktiv arbejdsmarkedspolitik*. Aarhus: Aarhus Universitet. http://www.lbr-rbr.da.dk/pdf_dokumenter/Overordnede%20effekter%20af%20aktiv%20arbejdsmarkedspolitik.pdf
- Skatteministeriet 2016: Fordeling og Incitamenter 2016.
- Stockhammer, Engelbert 2013: *Why Have Wage Shares Fallen? A Panel Analysis of the Determinants of Functional Income Distribution*. International Labour Organization. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_202352.pdf
- Streeck, Wolfgang 2009: *Re-Forming Capitalism. Institutional Change in the German Political Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Streeck, Wolfgang and Yamamura, Kozo (eds.) 2001: *The Origins of Nonliberal Capitalism. Germany and Japan in Comparison*. Ithaca: Cornell University Press.
- Streeck, Wolfgang and Mertens, Daniel 2013: »Public Finance and the Decline of State Capacity in Democratic Capitalism, in Schäfer, Armin and Streeck, Wolfgang (eds.), *Politics in the Age of Austerity*. London: Polity.
- Sørensen, Villy 1973: *Digitere og dæmoner: fortolkninger og vurderinger*. København: Gyldendal.
- Swank, Duane 2002: *Global Capital, Political Institutions, and Policy Change in Developed Welfare States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thelen, Kathleen 2014: *Varieties of Liberalization and the New Politics of Social Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tranæs, Torben 2013: »Aktivering og den danske arbejdsmarkedsmodel«, i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 151, s. 278-93.
- Vukov, Visnja 2016: »The Rise of the Competition State? Transnationalization and the State Transformations in Europe«, *Comparative European Politics*, 14 (5), pp. 523-46.
- Wolf, Martin 2014: *The Shifts and the Shocks. What we've Learned- and have Still to Learn – from the Financial Crisis*. London: Penguin Books.
- Wilkinson, Richard and Pickett, Kate 2009: *The Spirit Level*. New York: Bloomsbury Press.
- Øhrgaard, Per 2017: »En ny totalitarisme? En personlig og selvbiografisk betragtning«. I Bøgeskov, Bo Jensen, Finn, June og Østergaard, Uffe (red.). *Spor i forskning og politik. Festligt skrift til Ove Kaj Pedersen*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, s. 119-34.